

חכמת המעשה בכשירות תרבותית בבריאות

רב יועץ לבית החולים

הקדמה

מטפלים וחוקרים מעידים בבירור על הקשר שבין מצבו הבריאותי של אדם לבין ההזדקקות לקיים פרקטיקות דתיות ורוחניות.

כמעט בכל בית-חולים בישראל קיים בית-כנסת, לשימוש מתפללים יהודים. חוזר המנכ"ל שפורסם ב-2011 אמנם אינו מתייחס במפורש לשירותים דתיים ורוחניים במהלך הטיפול הרפואי אך מנכ"ל המשרד באותן שנים פרסם הנחייה לפיה ששת בתי החולים הציבוריים הגדולים בישראל מחויבים להקים מקום תפילה גם למוסלמים, נוסף על בתי הכנסת.

גם במסמך שפרסם מסמך הבריאות לאחרונה, שמציע צעדים להיערכות של ארגון הבריאות בתחום הכשירות הבריאות, מופיעות פעולות בתחום הרוחני-דתי: רשימה של אנשי דת לצורך התייעצות של הצוות או המטופלים/המשפחות, והתאמות הסביבה הפיזית לאוכלוסיות דתיות (כגון הקפדה על התכנים היוזואליים, פעולות טכנולוגיות התומכות בדרישות דתיות וכו').

כמה ארגוני בריאות פועלים כבר מספר שנים "מלווים רוחניים" – אנשים שעברו הכשרה מיוחדת ומעניקים סיוע רוחני (שאינו תלוי בדת זו או אחרת) למאושפזים ולבני משפחותיהם.

עם זאת, תפקיד של יועץ לסוגיות הנוגעות להלכה ולטיפול הרפואי לא היה מוכר בישראל עד לאחרונה. רוב הרבנים אינם מבינים לעומק את המורכבות – הדתית והתרבותית – הנוגעת לטיפולים רפואיים ופארא-רפואיים, ולכן יתקשו ליעץ בצורה יעילה לצוות ולמשפחות. בהיעדר יועץ והכוונה כזו, נוצרים קונפליקטים ואי-הבנות בין הצוות המטפל לבין המטופלים ומשפחותיהם.

בבית-החולים אליין החליטו לתת מענה קבוע ומקצועי לסוגיה זו. הרב צבי פורת, רב יועץ, נותן לצוות למטופלים ולמשפחות מענה בסוגיות הלכתיות ותרבותיות שקשורות למחלת הילד, ולטיפול בה בבית החולים ובבית.

הפונקציה של רב-יועץ מרתקת ומאתגרת, וביקשנו מטל כהן, מנהלת מחלקת שח"ר וממונת הכשירות התרבותית בבית החולים, לתאר לנו את הפרויקט. לא בכדי בחרנו לפתוח בפרויקט שמתקיים בבית החולין אליין – בית החולים הכשיר-תרבותית הראשון בישראל. ייתכן שחלקכם ביקרתם בבית-החולים, והוא שימש מודל להטמעת פעולות לכשירות תרבותית בכלל מערכת הבריאות.

רב יועץ לבית החולים

טל כהן, מנהלת מחלקת שח"ר וממונת כשירות תרבותית

מבוא

בית חולים אל"ן מרכז לשיקום ילדים ונוער מתמחה באבחון ושיקום ילדים הסובלים ממגוון רב של מוגבלויות גופניות מולדות ונרכשות. באל"ן צוות רב מקצועי, המעניק מגוון רחב של שירותים רפואיים, פרא-רפואיים ושירותים נוספים מהמתקדמים בעולם.

אנחנו מטפלים במגוון אתגרים שיקומיים החל בבעיות קלות הדורשות אבחון מקצועי, טיפול קצר והכוונה של ההורים ועד לטיפול כולל לשיקום ילדים שנפגעו מפציעות או מחלות קשות, כולל ילדים המתמודדים עם תלות בהנשמה מלאכותית ובשיקום ארוך טווח. המטופלים מגיעים מכל רחבי הארץ והעולם. **בית החולים שם לו למטרה להיות מותאם ומונגש לדתות, תרבויות ושפות שונות.**

בית החולים עומד תחת כשרות הרבנות המקומית בירושלים ובמסגרת זו פועל משגיח כשרות מטעמם. לבית החולים אין הגדרת תפקיד של "רב בית חולים".

מאידך גיסא, בית החולים פיתח בשנים האחרון מתווה פעילות מוביל וייחודי כדי לתת מענה איכותי לזקוקים למענה הלכתי בנושאי רפואה. באל"ן פועל רב-יועץ שחלק מרכזי מתפקידו הוא מענה למטופלים ולמשפחותיהם בנושאי הלכה הקשורים למצבם הרפואי. במקביל, עוסק הרב לצד בהדרכות צוות ובהתאמת תשתיות ונהלים בבית החולים על פי הצורך. הרב - היועץ בבית החולים אל"ן הוא הרב צבי פורת.

המפגש בין רפואה להלכה

ביהדות, ה"הלכה" מנחה את ה"הולך" על פיה בכל צעד בחייו והשפעתה רבה על קבלת החלטות היומיום ובוודאי בהחלטות משמעותיות. נושאי ההלכה הנוגעים לתחומי הרפואה הם רבים ומורכבים. לדוגמה, הלכות שבת לחולים, הלכות סוף החיים, הלכות צניעות ועוד, נוגעות לסוגיות רפואיות רבות. תחום פסיקה זה משלב ידע הלכתי ייחודי תוך היכרות עם הרקע הרפואי הנדרש.

לרוב, כאשר עולות שאלות בתחום רפואה והלכה אצל שומרי מצוות, עומדות בפניהם מספר אפשרויות להתמודדות:

- קבלת החלטות ללא היוועצות ברב.
- היוועצות ברב מהקהילה.
- פניה לרב היועץ ההלכתי של בית החולים.

בשתי האפשרויות הראשונות עלולה להתקבל החלטה שאינה מודעת לצרכים הרפואיים הספציפיים של המטופל בהיעדר נגישות למידע הרפואי ובהיעדר ממשק עם הצוות. כמו כן, המענה ההלכתי לא בהכרח יינתן מתוך בקיאות בתחום הייחודי של רפואה על פי ההלכה.

חכמת המעשה בכשירות תרבותית בבריאות: רב יועץ לבית החולים

כאשר ההנחיה הרפואית אינה תואמת את אמונתו של המטופל עלול להיגרם קונפליקט או חוסר שיתוף פעולה עם הצוות הרפואי.

תפקיד ייעודי של רב כיועץ הלכתי הנותן מענה שוטף לשאלות המטופלים ולקונפליקטים הלכתיים בין הצוות למטופל, התפתח לראשונה בבית החולים אלי". התפקיד התפתח מתוך כוונה לשדרג את היכולת של בית החולים לתת מענה מותאם ולהכיל את המטופלים מכל המגזרים, כולל המגזר החרדי. בתפקידו מסייע הרב לספק למטופלים יהודיים-אמוניים צורך חיוני עבור עצמם, אך לא פחות מכך - צורך מערכתי לפתרון בעיות המתעוררות בין הצוות לבין מטופלים בשל קבלת החלטות הלכתית לא מודעות ומותאמות. פסיקה בתחומים אלו מצריכה מקורות ידע ספציפיים בתחום ההלכה והיכרות של הרב הפוסק עם הרקע הרפואי-מקצועי בבסיס השאלה.

לצורך מתן פסיקה הלכתית הרב היועץ פוגש את המטופלים ואת הצוות המטפל ולאחר היכרות עם הנתונים הרפואיים של המטופל יינתן לו מענה הולם. בין הסוגיות שמעסיקות את מטופלינו:

- שבת בבית ובבית החולים - מכשור רפואי, טיפולים תרופתיים, שיקום, וכו'
- הלכות רפואה ופיקוח נפש
- ברית מילה
- גנטיקה ונישואין
- חגים ומועדים
- הנשמה וגסטרוסטומיה
- בעיות שליטה בסוגרים וצניעות
- הריון ולידה עם רקע רפואי
- בקשות כלליות בנושאי הלכה שונים

שיתוף הפעולה בין המטופלים והצוות הוא נדבך חשוב בהצלחת הטיפול והיכולת לשמר את הישגיו לאורך החיים. כאשר המטופלים ומשפחותיהם תופסים את בית החולים כמדבר בשפתם, מכיר בערכים התרבותיים והדתיים שלהם הם יראו בו ידידותי עבורם.

עבודת הרב עם הצוות

בנוסף למענה ההלכתי מתקיימות על ידי הרב פורת הרצאות והדרכות צוות. הרצאות לכלל הצוות בנושאים הלכתיים שונים שקשורים בטיפול השיקומי-רפואי. כגון: נישואין וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלויות, מגע טיפולי בראי ההלכה, גנטיקה והלכה. הרב פורת מוזמן לשיבות צוות מקצועיות לדיונים בנושאים ספציפיים מתחום עיסוקו של הצוות כגון: שימוש בטכנולוגית מחשבים לצורך שיקום, שימוש במכשור אלקטרוני בשבת בבית. קיימות כמובן גם התייעצות של אנשי צוות באופן פרטני בנושאים הלכתיים שקשורים בטיפול.

חכמת המעשה בכשירות תרבותית בבריאות: רב יעוץ לבית החולים

ייעוץ הלכתי בבית החולים

תפעול מכשור רפואי ביתי בשבת:

מהמחלקה לשיקום נשימתי של בית החולים אלי"ן משתחררים ילדים מונשמים רבים לביתם לאחר תרגול והתאמת מכשור להנשמה ביתית. המכשור הנצרך לילד מונשם יכול לכלול את מכונת ההנשמה, סקשן, אוקסימטר, מחולל חמצן, מכשיר להזנה חליפית ועוד. במשך שנים בית החולים נתקל במקרים בהם משפחות מהמגזר הדתי-חרדי מטפלות בילדיהם בשבת בצורה לא נאותה בשל חששם מתפעול מכשור חשמלי בשבת בניגוד להלכה. פגשנו מקרים רבים בהם ילדים נאלצו להיות מרותקים למיטותיהם למשך כל השבת בשל חוסר הידע של ההורים כיצד ניתן לנתק את המכשור הרפואי מהחשמל בשבת כהלכה באופן שיאפשר לילדים אלו ניידות שהם כה זקוקים לה רפואית ונפשית.

כיום, לאחר היכרות עם פרטי המפרט הטכני של המכשור, גיבש הרב פורת הנחיות הלכתיות המותאמות באופן פרטני על פי צרכיו של כל מטופל, תוך שיתוף פעולה בין הצוות המטפל לרב. כיום, לפני השחרור לבית, כמעט כל משפחה מהמגזר הדתי והחרדי נפגשת עם הרב פורת לפגישת תדריך הלכתית לאופן תפעול המכשור הרפואי בשבת על כל היבטיו. המשפחות ממשיכות לעמוד בקשר הלכתי שוטף עם הרב כדי למצוא מענה לכל שאלה או התאמה הנחוצה למצבו המשתנה של ילדם. במקרים בהם יש בקשה של המשפחה להיות בקשר עם רב הקהילה שעמו הם בקשר ולפסיקותיו היא נשמעת, נוצר קשר בין רבני הקהילה לרב של בית החולים כדי לתת את המידע ההלכתי והרפואי המדויק לשם מתן פסיקה על ידי הגורם ההלכתי המקובל על המשפחה.

ברית מילה

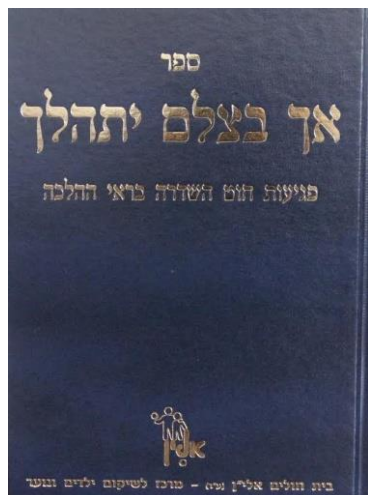
ברית המילה נתפסת על ידי משפחות יהודיות רבות כמצווה המגדירה את ילדם כיהודי. מבחינה סוציולוגית, אנו רואים פעמים רבות שקיום ברית המילה תורם לחיבור בין ההורה לילד. כמו כן יש משפחות שנוהגות לקרוא לילד את שמו בזמן ברית המילה. כשהברית נדחית מסיבות רפואיות לעתים ההורים נמנעים מקריאת שם לילד ובכך תיתכן השפעה שלילית על היקשרות ההורה לבנו. מאידך גיסא, על פי ההלכה אין למול ילד חולה בשל החשש לסכנה בשל הליך שכזה בגופו של ילד שאינו בבריאות מלאה. הגבלה זו קיימת גם במקרים בהם הרופאים אינם סבורים שקיימת בברית סכנה נוספת בשל הגדרתו של הילד כחולה.

בבית החולים אלי"ן מתאשפדים גם ילדים החולים במחלות כרוניות ממושכות ושלגביהם קיימת מגבלה הלכתית השוללת את קיום הברית בזמנה.

כיום ניתן מענה הלכתי מקיף לכל משפחה על מועד ואופן ביצוע הברית תוך התאמה למצבו הרפואי הספציפי של הילד. כמו כן ניתנת התייחסות לסוגיית קריאת שם לילד לפני הברית. מענה זה מאפשר לעתים קיום בריתות יוצאות דופן ובגילאים מתקדמים. חוויון בבית החולים מספר אירועים שהיו מרגשים ומשמעותיים מאד עבור המטופל ומשפחתו.

חכמת המעשה בכשירות תרבותית בבריאות: רב יועץ לבית החולים

"אך בצלם יתהלך – פגיעות חוט השדרה בראי ההלכה"

בבית החולים אלון פעילה מרפאת נפגעי חוט שדרה הגדולה והמרכזית בישראל. לאחר שזיהינו את הצורך במתן מענה הלכתי לנפגעי חוט שדרה ולצורך בריכוז הידע ההלכתי הייחודי כמדריך למטופלינו, יזמנו את חיבור הספר "אך בצלם יתהלך", כשעל כתיבתו ההלכתית היה אמון הרב פורת, במשולב עם הצוות הרפואי והשיקומי שהיה אמון על החלק המקצועי.

ספר זה זכה לאחרונה בפרס שר הבריאות לחיבורי איכות בנושאי בריאות, רפואה והלכה. בחוברת שהופקה לרגל טקס הענקת הפרס נכתב – "ספר זה הוא פרי להטמעת האפשרות למענה הלכתי בתוך וכחלק מבתי החולים והמרכזים הרפואיים בישראל. היוזמה... הוא בשורה המאפשרת מענה הלכתי כולל במתואם ובשיתוף פעולה וממשק עם הצוות הרפואי."

לסיכום:

תפקיד הרב היועץ לבית החולים התפתח באלון כחלק מהתהליך של הפיכת בית החולים לכשיר-תרבותית ורגיש לצורכי אוכלוסיית המטופלים. תפקיד זה הוכיח לנו את התועלת שבהעלאת המודעות של הצוות והמטופלים לחיבור שיכול להתקיים בין ההלכה לרפואה. העבודה המשותפת עם הרב פורת מניבה היענות גבוהה יותר לטיפול, טיפול רפואי מותאם יותר, ושיפור ניכר באיכות החיים של המטופלים.

אתם מוזמנים לשאול שאלות ולהמשיך את הדיון בערוצים הבאים:

- קבוצת הדיון בנושא כשירות תרבותית בבריאות - CC-HEALTH-IL@googlegroups.com
- טל כהן - tcohen@alyn.org
- הרב צבי פורת - tporat@alyn.org